

LEBRIS | We know
Jonny Thomson

MiniFILOSOFIA pe înțelesul tuturor

Cartea MICĂ a ideilor MARI

Traducere de Maria Tudose

NICULESCU

Cuprins

Introducere.....	10
------------------	----

ETICĂ

Platon, despre Invizibilitate	14
Bentham, despre Calcularea moralității	16
Aristotel, despre Calea de mijloc	18
Kant, despre „Cum ar fi dacă toată lumea ar face acest lucru?!”	20
Rand, despre Egoism.....	22
Comte, despre Altruism	24
Abelard, despre Cele mai bune intenții.....	26
Singer, despre Favoritism	28
Kant, despre Cum să nu tratezi oamenii.....	30
d'Aquino, despre A merge la război.....	32
Singer, despre Discriminarea de specie.....	34
Zimbardo, despre Cum devii rău	36
Clifford, despre Etica credinței.....	38
Lovelock, despre Mama Natură.....	40

EXISTENȚIALISM

Sartre, despre Reaua-credință	44
Existențialismul și Neantul.....	46
de Montaigne, despre Memento Mori.....	48
Nietzsche, despre Cum să fi puternic.....	50
Heidegger, despre Mortalitate	52
Camus, despre Absurditate.....	54
Schopenhauer, despre Plictiseală.....	56
Sartre, despre Alți oameni.....	58
Nietzsche, despre Recurența Eternă.....	60
Kierkegaard, despre Sferele existenței.....	62
Hegel, despre Stăpâni și sclavi.....	64
Camus, despre Revoltă	66
de Beauvoir, despre Feminism.....	68
Fanon, despre Existențialismul de culoare	70

ARTE

Wabi-Sabi, despre Frumusețea frântă	74
--	----

Aristotel, despre Relaxare.....	76
Kant, despre Frumos și Sublim	78
Schopenhauer, despre Muzică	80
Goethe, despre Teoria culorilor	82
Harari, despre Miturile colective	84
Jung, despre Ecranul de selectare a personajelor	86
Joker, despre Nihilism.....	88
Nietzsche, despre Apollo și Dionysos.....	90
Adorno, despre Industria culturii.....	92
Thanos, despre Ecoterorism	94
Estetica japoneză, despre Spațiile goale.....	96

SOCIETATE ȘI RELAȚII

Platon, despre Iubirea adevărată	100
de Montaigne, despre Pasiunea risipită	102
de Grouchy, despre Părinții iubitori	104
Murdoch, despre A vedea ce e mai bun în oameni	106
Weber, despre A munci până târziu în noapte	108
Du Bois, despre Dubla conștiință.....	110
Wollstonecraft, despre Primul val de feminism	112
Marx, despre Lupta claselor sociale	114

Confucius, despre Apartenență	116
Hegel, despre Spiritul lumesc (Weltgeist)	118
Appiah, despre Caracterul cosmopolit	120
MacKinnon, despre Regulile nedrepte	122
Burke, despre Cum manierele îl definesc pe om	124
Arendt, despre Banalitatea răului	126

RELIGIE ȘI METAFIZICĂ

Al-Kindi, despre Cauza primă a justificării existenței realității	130
Freud, despre Sfântul Tată	132
Paley, despre Analogia ceasornicarului	134
Hume, despre Rău	136
Descartes, despre A dovedi existența lui Dumnezeu prin logică.....	138
Feuerbach, despre Dumnezeu reflectă chipul omului	140
Pascal, despre Pariul asupra existenței lui Dumnezeu	142
Marx, despre Religia ca drog al poporului.....	144
Berkeley, despre Existență și percepție.....	146

Hume, despre Miracole	148
Spinoza, despre Identitatea lui Dumnezeu	150
Budismul zen, despre Kōan	152

LITERATURĂ ȘI LIMBAJ

Campbell, despre Asemănarea miturilor	156
Huxley, despre Minunata lume nouă	158
Beckett, despre Așteptare	160
Orwell, despre Dublugândit	162
Kafka, despre Alienare	164
Proust, despre Amintirile involuntare	166
Romanticii, despre Poezia naturii	168
Radford, despre Ficțiune	170
Aristotel, despre Retorică	172
Shelley, despre Oamenii de știință malefici	174
Chomsky, despre Învățarea limbilor	176
Derrida, despre Cuvinte	178
Wittgenstein, despre Jocurile de cuvinte	180
Structuralismul, despre Binaritate	182

ȘTIINȚĂ ȘI PSIHOLOGIE

Bacon, despre Metoda investigativă	186
Kuhn, despre Schimbările de paradigmă	188
Heidegger, despre Ce ne face tehnologia	190
Heraclit, despre Continua schimbare a sinelui	192
Libet, despre A lua decizii	194
Popper, despre Pseudoștiință	196
Turing, despre Roboți versus Oameni	198
Asimov, despre Legile roboticii	200
Fermi, despre Extratereștri	202
Godfrey-Smith, despre Celelalte minți	204
Freud, despre Personalitate	206
Piaget, despre Psihologia dezvoltării	208
Terapia Gestalt, despre A sta degeaba	210

FILOSOFIA DE ZI CU ZI

Aristotel, despre Prietenie	214
de Beauvoir, despre Instinctul matern	216
Rousseau, despre Copilărie	218
Foucault, despre Disciplină	220

Stoicismul, despre A privi de la depărtare.....	222
Freud, despre Impulsul către moarte.....	224
Frankl, despre A oferi un înțeles suferinței.....	226
Epicur, despre Plăcere.....	228
Husserl, despre A te holba la copaci.....	230
Stoicismul, despre A alege cum reacționăm.....	232
Thoreau, despre Mers.....	234
Sun Tzu, despre A ieși învingător la jocurile de societate.....	236
Harvey, despre Insomnie.....	238
ȘTIINȚĂ ȘI MINTE	
Descartes, despre Elfi portocalii zburători.....	242
Locke, despre A fi în mintea ta.....	244
Platon, despre A vedea lumina.....	246
Piron, despre Suspendarea judecății.....	248
Hume, despre Lebedele negre.....	250
Buridan, despre Măgarii indeciși.....	252
Socrate, despre A pune totul la îndoială.....	254
Aristotel, despre Legile fizicii.....	256
Eubulide, despre Grămezile de pietre.....	258

Descartes, despre Cugetare.....	260
Hume, despre Teoria pachetului.....	262
Kant, despre Crearea lumii.....	264
Chalmers, despre Gândurile creioanelor.....	266
Clark și Chalmers, despre Extinderea minții.....	268

POLITICĂ ȘI ECONOMIE

Hobbes, despre A crea guverne.....	272
Machiavelli, despre Cum să fii rege.....	274
Ibn Khaldun, despre Ascensiunea și prăbușirea imperiilor.....	276
Herder, despre Naționalism.....	278
Tucidide, despre Războaiele inevitabile.....	280
Marx, despre Istoria mondială.....	282
Burke, despre Înțelepciunea strămoșilor noștri.....	284
Paine, despre Revoluții.....	286
Smith, despre Mâna invizibilă.....	288
Tocqueville, despre Protejarea democrației.....	290
Kant, despre Pacea mondială.....	292
Gandhi, despre Non-violență.....	294
Engels, despre Piața ideilor.....	296
Fukuyama, despre Sfârșitul istoriei.....	298
Mușumiri.....	300
Index.....	301

Etică

În fiecare zi, vei lua o mulțime de decizii de natură „etică”. Orice lucru pe care-l faci și care afectează altă ființă umană este, într-o anumită măsură, etic. Pe de-o parte, are de-a face cu „binele și răul” din a fura, a ucide, a minți, a ajuta sau a îngriji. Pe de altă parte, are de-a face cu caracterul tău. Se referă la curaj, loialitate, onestitate, iubire și virtute.

Etica este despre acțiuni bune și acțiuni rele sau despre oameni buni și oameni răi.

despre Invizibilitate

Te plimbi pe-afară și, deodată, întâlnești o bătrână cu dinții strâmbi. Îți oferă un cadou mic, dar interesant: un inel magic! Este un inel care are puterea de a te face complet invizibil. Poți merge oriunde și poți face orice. Nimeni și nimic nu te poate vedea. Întrebarea este: ce vei face cu el? Cum vei folosi această putere?

Acest exercițiu de gândire al „inelului lui Gyges” a fost prezentat pentru prima dată în *Republica*, bine-cunoscuta lucrare a lui Platon (scrisă în 375 î.H.), ca o provocare la ideea unui cetățean complet „just”. În carte, Socrate, bătrânul profesor al lui Platon, dă glas opiniei conform căreia justiția este mult mai mult decât ceea ce spun cei care dețin puterea, și nici el nu crede că este doar un interes propriu, în care toată lumea luptă pentru sine. Totuși, personajul lui Glaucon* este mult mai cinic de atât, iar povestea sa cu inelul lui Gyges are ca scop contestarea noțiunilor idealiste și arogante ale lui Socrate despre o persoană onestă și justă.

Glaucon considera că oricine poartă acest inel l-ar folosi instant în interes propriu. Justiția, moralitatea, legile și politețea ar fi lăsate la o parte imediat ce puterea a fost dobândită. Platon scrie (la fel ca Glaucon) că: „Dacă ți-ai putea imagina pe cineva

* Personaj din *Republica* și, în același timp, fratele mai mare al lui Platon. (n.tr.)

care obține această putere de a deveni invizibil și care nu ar face niciodată ceva greșit sau nu ar atinge niciodată ceva ce nu-i aparține, te-ai putea gândi la el ca la... cel mai deplorabil prostovan.”

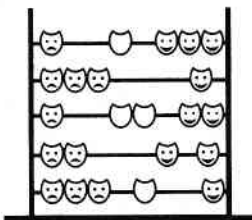
Întreabă un prieten ce-ar face. Întreabă-te pe tine. Răspunsurile ar putea fi amuzante, interesante sau poate tulburătoare. În adâncul sufletului tău, chiar nu ai fura, nu ai încălca o proprietate, nu ai ataca pe nimeni... sau poate nu ai face ceva mult mai rău, ce nu poate fi rostit? Cei mai mulți oameni ar putea să nu recunoască acest lucru, dar, cu siguranță, s-ar gândi la el – chiar și-ar imagina.

Inelul lui Gyges nu arată faptul că puterea corupe, ci, mai degrabă, că puterea ne face să ne arătăm adevărata față. Fiecare dintre noi are ascuns în el un mic tiran. Judecata societății, vecinul care privește de pe partea cealaltă a gardului, toate acestea ne fac să ne comportăm așa cum trebuie. Singurul lucru care ne menține drepti și juști este judecata celorlalți.

Dacă Glaucon are dreptate în exercițiul lui de gândire, există implicații uriașe legate de modul în care percepem politicienii, liderii sau uriașele corporații. Cu toții avem nevoie de control și echilibru sau de o oarecare autoritate pentru a avea un comportament etic. Justiția are nevoie de aplicare și transparență constantă. Oare secretele de stat, subterfugiul corporativ și minciunile sfruntate ale politicienilor sunt consecințele adevărate și moderne ale poveștii inelului lui Gyges?

LBRIS | We know Bentham

despre Calcularea moralității

Cum ar fi să existe o cale prin care să-ți dai seama ce ar trebui să faci? Nu ar fi extraordinar dacă ai avea un mic instrument care să-ți indice cum să te porți în orice situație?

Asta este ceea ce a încercat să facă Jeremy Bentham, filosoful englez din secolul XVIII, cu *calculul hedonist* (*calculul fericirii*).

Bentham este părintele teoriei etice normative (care se ocupă cu modul în care ar trebui să acționăm), cunoscută drept utilitarism. Aceasta afirmă faptul că o acțiune este considerată corectă sau greșită pe baza consecințelor pe care le produce. Mai exact, dacă o acțiune produce mai multă utilitate sau plăcere, atunci este corectă; dacă produce suferință sau durere, atunci este greșită. În cuvintele lui: „Binele și răul se măsoară prin ceea ce produce cea mai mare fericire celui mai mare număr de oameni.”

Deci, potrivit lui Bentham, Robin Hood* ar fi moral; Butch Cassidy** nu ar fi. Cel de-al Doilea Război Mondial a fost bun (pentru Aliați); Genghis Han nu a fost. Să ucizi o

* Personaj din folclorul englezesc, cunoscut pentru că îi jefuia pe bogați pentru a da la săraci. (n.tr.)

** Vestit jefuitor american de trenuri și bănci de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX. (n.tr.)

persoană pentru a salva zece este corect; să pornești un război pentru a recupera o prințesă care a fost răpită nu este. Mai simplu: fă-i pe oameni fericiți și redu la minimum suferința. Privește consecințele acțiunilor tale.

Totuși, există o întrebare importantă: cum putem fi *siguri* de rezultatul pozitiv sau negativ al acțiunilor noastre? Răspunsul lui Bentham: calculul hedonist!

Bentham spune că ar trebui să luăm în calcul plăcerea și durerea provocate de toate acțiunile ținând cont de șapte criterii diferite: intensitate, durată, probabilitate, proximitate, fertilitate (va crea mai multă plăcere?), puritate (durerea va crea mai multă durere?) și amplitudine. Cu cât cunoaștem mai multe despre fiecare criteriu în parte, cu atât vom cunoaște mai multe despre consecințele acțiunilor noastre.

Deci, având la îndemână calculul hedonist, scrie toate răspunsurile, adună-le și *voilà!* Acum știi cum ar trebui să te porți. Ce-ar putea fi mai ușor de atât? Este o morală pentru era matematicii: etică pentru raționali. Nu mai ai de ce să-ți faci griji!
... Să sperăm doar că ai la dispoziție o oră sau două pentru a pune totul cap la cap.

LBRIS | We know Aristotel

despre Calea de mijloc

Cu toții vrem să facem lucrul potrivit la momentul potrivit. Vrem să fim virtuoși. Dar de unde știm care este lucrul potrivit pe care să-l facem în orice situație? Dacă vreau să fiu curajos, cum m-aș putea asigura că nu sunt nehibzuit? Dacă vreau să fiu politicos, cum evit să fiu reticent? Când se transformă încrederea în aroganță? Când devine generozitatea superioritate?

Aristotel, discipolul lui Platon, abordează această problemă în lucrarea sa *Etica nicomahică*, referindu-se la soluție ca fiind „calea de aur”.

Aristotel susținea că acțiunea etică sau a face lucrurile cum trebuie se rezumă la a fi virtuos. Prin practică, repetiție și imitarea altora ne putem antrena pentru a excela în orice virtute. Vrei să fi bun? Fă des lucruri bune. Vrei să fii iertător? Imită o persoană iertătoare pe care o cunoști. *Exersează și vei fi și tu așa*. Aristotel a scris: „Suntem ceea ce facem în mod repetat. Astfel, excelența nu este o faptă, ci un obicei.”

Totuși, nu este întotdeauna ușor să ne dăm seama în orice situație care este acțiunea virtuoasă. Fiecare decizie morală, fiecare alegere este unică. Ceea ce este curajos într-un context nu va fi și în altul. Este posibil ca onestitatea să fi fost bună ieri, dar azi să fie dureros de crudă. Deci, cum rezolvăm această dilemă?

Aristotel a susținut faptul că o acțiune bună este „calea de mijloc” dintre două extreme. Fapta virtuoasă se află între două vicii: viciul excesului și viciul lipsei. Curajul stă între nechibzuință și lașitate. Politețea stă între tăcere și exuberanță. Generozitatea nu este nici zgârcenie, nici depravare. Pe scurt, așa cum a scris Hesiod, poetul din Grecia antică: „Moderația trebuie să fie prezentă în toate.”

Totuși, această abilitate de a găsi „calea de aur” nu este întotdeauna ușoară și are nevoie de practică. Are nevoie de înțelepciunea experienței, iar Aristotel numește asta drept *prudență*. Atunci când acționăm bine și exersăm virtutea, după un timp ne vom perfecționa această abilitate, ca un mușchi tonifiat în sala de forță. Prin intermediul *prudenței* vom ști exact unde să găsim calea de aur. Vom fi niște cetățeni perfect morali și vom ști mereu exact ce să facem și ce să spunem și, într-o zi, poate că tinerii ne vor copia pentru a fi la fel de virtuoși pe cât suntem noi.

despre „Cum ar fi dacă toată lumea
ar face acest lucru?!”

O SINGURĂ
MAXIMĂ
ÎȚI CONDUCE
PE TOȚI

Cum ar fi dacă toată lumea s-ar comporta la fel ca tine? Ar fi aceea o lume bună, generoasă și fericită sau ar fi una în care nici măcar tu nu ai vrea să trăiești? Cum ar fi dacă fiecare lucru mic pe care-l faci ar deveni literă de lege pentru omenire? Cum ar afecta asta modul în care acționezi?

Aceasta este ideea din spatele primei formulări a ideii *imperativului categoric*, elaborată de Immanuel Kant, filosoful german din secolul XVIII.

Kant a scris: „Două lucruri îmi umplu sufletul de admirație: cerul înstelat de deasupra mea și legea morală din mine.” El considera că în fiecare dintre noi există o moralitate absolută pe care suntem cu toții capabili și privilegiați să o descoperim. Această lege morală poate fi accesată doar prin intermediul minunatei noastre rațiuni umane. Deci, pentru a fi moral, este nevoie să folosești rațiunea (ca fiind opusă pasiunilor sau „intuiției” noastre).

Potrivit lui Kant, rațiunea noastră identifică anumite „maxime” (care reprezintă doar o lege morală sau instruire comportamentală) pe care trebuie să le respectăm. În orice situație dată, ne sunt prezentate o varietate de maxime, iar noi – agentul moral – trebuie să decidem pe care să o urmăm. Atunci când este folosită așa cum

Kant despre „Cum ar fi, dacă toată lumea ar face acest lucru?!”

trebuie, *rațiunea* este cea care ne arată care dintre aceste opțiuni morale ar trebui să devină „imperativă” (care reprezintă ceea ce *trebuie* să facem) sau, în alte cuvinte, ne arată care sunt responsabilitățile noastre.

Există trei modalități prin care rațiunea face acest lucru (Kant le numește „formulări”), dar prima este cea mai cunoscută. Se numește *universalizabilitate*, care ar putea fi în același timp și o melodie mai puțin cunoscută de-a lui Marry Poppins. În mare, ne invită să ne imaginăm: „Cum ar fi dacă toată lumea ar face acest lucru?” Este vocea dojenitoare a părinților din întreaga lume.

Să ne uităm, spre exemplu, la maxima „minte, dacă asta vrei”. Dacă *toată lumea* ar face acest lucru, acțiunea de a minți ar deveni atât de comună, atât de obișnuită, încât adevărul și falsitatea nu ar mai avea nicio importanță, iar să spui o minciună (care reprezintă un non-adevăr intenționat) ar fi imposibil. Maxima originală trece printr-o implozie. Sau, dacă nimeni nu ar respecta carantina, atunci ideea de carantină ar dispărea cu o singură bătaie din palme. Exemple similare pot fi oferite pentru adulter sau furt.

Aceste maxime se autodistrug dacă devin reguli universale pentru toată lumea. Drept urmare, este imperativ să fim onești și să respectăm carantina. Kant denuște aceste tipuri de logică care se autodistrug drept *datoriile noastre perfecte*.

De asemenea, există și ceea ce Kant numește *datorii imperfecte*. Sunt imperfecte deoarece ele nu utilizează doar rațiunea, fiind, în schimb, manevrate de preferințele sau dorințele noastre. Spre exemplu, nu există nimic imploziv din punct de vedere logic în sintagma „niciodată să nu ajuți pe nimeni”, însă dacă toată lumea ar respecta această regulă, atunci am trăi într-o lume destul de întunecată.

Cuvântul „categoric” reprezintă „ceva făcut de dragul de a fi făcut”, ca a privi un film doar pentru simpla plăcere de a o face. Prin urmare, acum înțelegem cât de cât sensul expresiei „imperativ categoric”.

Deci, data viitoare când treci printr-o dilemă morală, folosește metoda simplă a lui Kant. Oprește-te pentru un moment și folosește-ți rațiunea întrebându-te: cum ar fi dacă toată lumea ar face acest lucru?

despre Egoism

Ce rost are să faci un lucru draguț dacă nu te poți mândri cu el pe rețelele de socializare? De ce ai face o acțiune caritabilă dacă nu este nimeni care să te laude apoi? Dacă faci un lucru bun, asigură-te că cineva te privește!

Întră în lumea „egoismului rațional” al lui Ayn Rand. Simte-te bine și ai grijă (doar) de tine.

Potrivit lui Rand, născută în Rusia, în secolul XX, este rațional și natural ca oamenii să se preocupe de ei înșiși. Fiecare relație, acțiune sau dorință ar trebui să fie evaluată pe baza a cât de multe beneficii îți aduce ție. Cu cât ceva îți aduce mai multă satisfacție pe plan personal, cu atât vei avea mai multă motivație să faci acel lucru.

Dacă oferi bani unei organizații caritabile, faci asta pentru că te pune într-o lumină bună în fața prietenilor tăi. Dacă-l ajuți pe vecinul tău să-și repare gardul, faci asta pentru că s-ar putea să ai și tu nevoie de ajutorul lui după următoarea furtună. Dacă te căsătorești, o faci pentru că îți oferă securitatea, fericirea și copiii pe care ți-i dorești. Totul este foarte atent calculat și ne cere, din când în când, să ne așezăm și să ne întrebăm: ce îmi aduce cel mai mare beneficiu în această situație? Prin prisma „egoismului rațional”, fiecare acțiune este văzută pe baza a ceea ce îți poate oferi.

În acele momente în care viața ta este înrăutățită de o acțiune, este complet irațional să-i urmezi cursul. Este *întotdeauna* nepotrivit să-ți sacrifici viața (asta, desigur, dacă nu ai tendințe sinucigașe, susține Rand). Pe scurt, totul este văzut prin intermediul termenilor instrumentali, adică ce îți oferă. În lumea lui Rand, fiecare interacțiune este ca un contract între două părți juridice, fiecare încercând să obțină ce este mai bine pentru sine (lucru care, desigur, tot poate să aducă beneficii ambelor părți).

Oamenii au tendința ori de a o iubi, ori de a o urî pe Rand, iar ea poate fi în mod nedrept reprezentată greșit sau denaturată. Spre exemplu, a susținut că trebuie să fii „psihopat” să nu simți niciun impuls moral de a ajuta un câine sau un om rănit. Rand consideră, totuși, că acest impuls izvorăște din sentimentul general de „ceea ce dai, aia primești”. Dacă toată lumea s-ar ajuta mai tot timpul, atunci ar fi mai bine pentru noi toți. Este aproape ca un interes personal de natură karmică (similar cu ceea ce a susținut Epicur, vezi pagina 228).

Deci, dacă cineva te provoacă să te sacrifici sub orice formă, sau să renunți la orice favor sau beneficiu, întreabă-l de ce. Ce este rațional la a te pune pe locul doi? De ce s-ar abandona cineva pe sine?